

Meddelelse

20. internationale kursus i kriminologi.

Société Internationale de Criminologie afholder sit 20. internationale kursus i kriminologi i Leiden fra den 4. til den 18. januar 1970. Der er adgang for kriminologer, universitetslærere og repræsentanter for domstole, politi, fængselsvæsen og kriminalforsorg, men deltagerantallet er begrænset til 40. Kursus afholdes på engelsk.

Deltagerne vil blive indlogeret på hotel „Nieuw Minerva“ i Leiden. Kursusafgiften (incl. hotel og morgenmad) er Hfl. 325.

Ansøgning om deltagelse skal indsendes inden 15. november 1969 til Netherlands Universities Foundation for International Co-operation, 27 Molenstraat, Haag, Holland.

J. J.

DANSK KRONIK

1. Narkotika

Ved lov nr. 276 af 18. juni 1969 om ændring i borgerlig straffelov er — som § 191 — indsat en særlig straffebestemmelse vedrørende den mere professionelt prægede del af narkotikakriminaliteten. Strafmaksimum, der efter den hidtidige straffebestemmelse i lov om euforiserende stoffer var fængsel i 2 år, er herved forhøjet til fængsel i 6 år. Maksimum er således bragt på linie med det, der gælder i Norge og Sverige.

Det var påfaldende at se, at medens diskussionen i Sverige i forbindelse med den dér i 1969 gennemførte forhøjelse af strafmaksimum fra 4 til 6 år, gik på, om denne forhøjelse var tilstrækkelig, var problemet for det danske folketing, om der overhovedet burde gennemføres nogen skærpelse. Det var især frygten for, at den skærpede straffemulighed over for den mere erhvervsprægede del af narkotikakriminaliteten, skulle smitte af også på bedømmelsen af mere lejlighedsprægede overtrædelser, der gjorde sig gældende. Man ønskede ikke, at lovgivningen skulle kunne opfattes som en almindelig samfundsmæssigt skærpet holdning over for medlemmer af det særlige stofbrugermilieu.

Problemet blev klaret på den måde, at rigsadvokaten i et cirkulære af 15/7 1969 om forfølgningen af sager vedrørende overtrædelse af lovgivningen om euforiserende stoffer gav ret detaljerede regler om de retningslinier, der skal følges.

Det er her foreskrevet, at der i reglen ikke vil være anledning til at indlede undersøgelse med henblik på at pålægge strafansvar for besiddelse (køb eller modtagelse), når mistanken alene angår *egtet forbrug af euforiserende stoffer*. I overensstemmelse hermed siges det, at der bør vises tilbageholdenhed med af egen drift at indlede under-

søgelse f. eks. på skoler, selv om politiet får formodning om, at der er konstateret misbrug af euforiserende stoffer. Konstaterer politiet — f. eks. i forbindelse med efterforskningen af andre sager — at den pågældende har brugt euforiserende stoffer, bør det hermed forbundne strafansvar for besiddelsen (køb, modtagelse) i reglen afgøres med en politimæssig advarsel. Advarsel vil også kunne meddeles i gentagelsestilfælde, men i grovere gentagelsestilfælde og i tilfælde af gentagen besiddelse af andre euforiserende stoffer end hash, søges der pålagt bødestraf. I forbindelse med meddelelsen af en advarsel eller pålæg af bøde vil der efter en bedømmelse i hvert enkelt tilfælde kunne være anledning til at henvise den pågældende til behandling, for så vidt der på stedet er etableret et behandlingscenter for narkotikamisbrug.

Ulovlige beholdninger af euforiserende stoffer skal naturligvis konfiskeres. Der er netop blevet gennemført en ændring af retsplejeloven, hvorved justitsministeren bemyndiges til på bestemte områder at give regler om „konfiskationsforelæg“ svarende til bødeforelæggene. Denne bemyndigelse kan bl. a. ventes udnyttet på narkotikaområdet. Medens det hidtil har været således, at unge misbrugere, hos hvem der var fundet stof, nødvendigvis måtte i retten for at vedtage konfiskation, vil forholdet fremtidigt kunne ordnes ved en vedtagelse over for politiet.

I cirkulærets regler om sager mod *udbredelse af euforiserende stoffer* fastslås det indledningsvis, at der i retspraksis anlægges en væsentlig mildere bedømmelse, når forholdet angår udbredelse af cannabisprodukter (hash og marihuana), end når forholdet vedrører andre euforiserende stoffer. Denne skelnen skal søges fastholdt.

Man har i forhold til hidtidig retspraksis udvidet området for *bødeafgørelser i forbindelse med udbredelse af cannabis*. Bøder kan således ventes anvendt ikke alene, hvor der er tale om lejlighedsvis overladelse af hash uden vederlag eller fordeling af mindre kvanta mod vederlag i form af andel af det indkøbte stof til eget forbrug eller et ringe kontant vederlag. Bøder i forbindelse med konfiskation af et eventuelt udbytte vil også være den regelmæssige reaktion, hvor der foreligger egentlig salg og det samlede vederlag ikke overstiger 400—500 kr., og forholdet yderligere må anses som et enkelt eller enkelte isolerede tilfælde af udbredelse.

Derimod anses udbredelse selv af små mængder af *andre euforiserende stoffer* sædvanligvis som en så alvorlig lovovertrædelse, at bødestraf i forbindelse med konfiskation kun finder anvendelse, når mængden er ganske ubetydelig, eller overladelsen har en lejlighedsmæssig karakter og er sket uden vederlag. Er gerningsmanden under 18 år, vil området for bødeafgørelser kunne udstrækkes lidt videre.

Er der tale om førstegangssalg af *cannabis*, hvor vederlaget vel ligger over den nævnte højeste grænse for bødeafgørelser, men dog *ikke overstiger 1.000 kr.*, og forholdet yderligere må anses for et enkelt eller enkelte isolerede tilfælde af udbredelse, vil en betinget dom kun-

ne accepteres. Der kræves altså ikke, at der skal være tale om noget specielt forsorgsbehov, som ville gøre en betinget dom med vilkår om tilsyn m. v. hensigtsmæssig. Betinget dom vil dog ikke kunne godkendes, hvis der foreligger skærpende omstændigheder som f. eks. udbredelse i ikke ubetydeligt omfang til børn under 16 år.

Der vil normalt blive søgt opnået ubetinget straf i sager, som angår udbredelse af *andre euforiserende stoffer*, medmindre anvendelse af betinget dom er ubetænkeligt som følge af forudgående varctægtsfængsling, eller er begrundet i gerningsmandens unge alder, eller oplysningerne om hans personlige forhold gør det antageligt, at en betinget dom — eventuelt med vilkår om afvænningsbehandling — må anses for mere formålstjenlig til at afholde gerningsmanden fra ny kriminalitet.

Cirkulæret indeholder *særlige regler vedrørende unge udbredere*, der er henholdsvis under 18 eller 21 år. Hovedreglen for unge under 18 år er, at de får tiltalefrafald mod undergivelse af børne- og ungdomsforsorg. Er gerningsmanden under 21 år accepteres betinget dom i videre omfang end efter de ovenfor refererede regler.

Cirkulærets afsnit om anvendelsen af den nye bestemmelse i straffelovens § 191 — der gælder ved siden af den opretholdt straffebestemmelse i lov om euforiserende stoffer — er særligt bemærkelsesværdigt på grund af retningslinierne for cannabissagerne. Indsmugling eller udbredelse af hash bør kun henføres til den nye bestemmelse, når der foreligger erhvervsmæssigt organiseret indsmugling af eller handel med hash i et omfang, der overstiger 10—15 kg. Bestemmelsen vil dog også kunne finde anvendelse, hvor mængden er noget mindre, når der foreligger særligt skærpende omstændigheder.

Man har ved at sætte grænsen ved 10—15 kg valgt kun at citere den skærpede bestemmelse i sager, der efter den tidligere retspraksis ville medføre fængselsstraffe på omkring 1 år. Man må imidlertid ikke opfatte det forhold, at man fremtidig vil citere den nye bestemmelse i sager, hvor den omsatte mængde er noget større — f. eks. 15—20 kg — som et ønske om at hæve det hidtidige strafniveau, der i disse sager har ligget på omkring 1½ års fængsel. Selv om der domfældes efter § 191, går strafferammen fra fængsel i 30 dage til fængsel i 6 år, og en opretholdelse af det hidtidige strafniveau vil således ikke støde på formelle vanskeligheder.

Specielt om udlændinge uden fast tilknytning til landet hedder det, at forholdsregler med et forsorgsmæssigt indhold sædvanligvis ikke kan anses for formålstjenlige; der bør i reglen nedlægges påstand om ubetinget frihedsstraf, såfremt udvisning, eventuelt i forbindelse med bøde og konfiskation, ikke kan anses for en tilstrækkelig reaktion.

Selv om cirkulæret ikke udtrykkeligt indeholder nogen begrænsning i forhold til personer fra de øvrige nordiske lande, vil udelukkelsen af betingede domme med vilkår om tilsyn o. s. v. ikke gælde

dem. En sådan udelukkelse ville stride mod forudsætningerne for den nordiske straffuldbyrdelseslovgivning.

Det bør yderligere nævnes, at der i cirkulæret er givet regler, der indskrænker anvendelsen af varetægtsfængsling over for personer under 18 år, og at der gennem regler om forelæggelse af narkotikasager for den højere anklagemyndighed er draget omsorg for, at der følges en ensartet praksis.

Ved at placere den nye straffebestemmelse som § 191 i straffelovens kapitel 20 om almenfarlige forbrydelser er den alvorligste narkotikakriminalitet automatisk blevet omfattet af den hjemmel til — efter dommerkendelse — at foretage *telefonaflytning*, der findes i retsplejelovens § 750 a. Denne mulighed for aflytning gav anledning til betydelig tvivl i folketinget og var medvirkende til, at der i loven blev indsat en klausul om, at den skal forelægges folketinget påny allerede i folketingssamlingen 1970—71.

2. Pornografi¹⁾

Ved lov nr. 224 af 4/6 1969 om ændring i borgerlig straffelov (pornografiske billeder m. v.) er gennemført en yderligere lempelse af straffelovens pornografibestemmelse i § 234, således at bestemmelsen nu blot lyder:

„Den, som sælger utugtige billeder eller genstande til en person under 16 år, straffes med bøde.“

Den frigivelse af pornografiske billeder for et voksent publikum, der herved er sket, vandt bred tilslutning i folketinget. Den blev anbefalet af samtlige partier og vedtaget med 112 stemmer mod 25, medens 4 afholdt sig fra at stemme.

Det danske eksperiment har vakt stor interesse i udlandet, og der har f. eks. i den engelske og amerikanske presse været en ret betydelig forståelse for de synspunkter, der ligger bag den ændrede lovgivning. Det kan i den forbindelse oplyses, at en amerikansk senatskomité, der beskæftiger sig med pornografispørgsmålet, finansierer en større sociologisk undersøgelse, der er sat i gang i Danmark.

H. H. Brydensholt

¹⁾ Jfr. H. H. Brydensholt, Juristen, 1969, s. 290.

FINSK KRÖNIKA

Frihetsstraffutredningen

Statsrådet tillsatte år 1964 en kommitté med uppdrag att utreda hur frihetsstraffen, verkställighetssystemet och stadgandena härom borde utvecklas. Senare fick kommittén även i uppdrag att utreda hur kriminalvården i frihet borde utvecklas. Kommitténs uppdrag omfattade däremot inte de straffrättsliga reaktionssystemet för unga lagöverträdare. Kommittén, vars ordförande har varit jur. dr. J. O. Söderhjelm, antog namnet Frihetsstraffkommittén. Kommittén avgav sitt betänkande under första delen av innevarande år. Betänkandet kommer även att tryckas på svenska.

Frihetsstraffarterna

Kommittén föreslår att frihetsstraffsystemet genom lagstiftningsåtgärd skulle ändras så att vi stället för nuvarande tukthus och fängelse enbart skulle ha ett fängelsestraff. Det nya fängelsestraffet skulle antingen avtjänas i egentligt fängelse eller i öppen anstalt. Det borde enligt kommitténs uppfattning vara den dömande domstolens sak att besluta i vilken typ av anstalt straffet skall utstås. Anstalter motsvarande de nuvarande arbetskolonierna skulle tjäna som öppna anstalter och de slutna anstalterna skulle utgöras av nuvarande central- och länsfängelser samt reservfängelser, vilka i samband med reformen borde bli fasta anstalter.

Sedan domstolen förordnat i vilken typ av anstalt frihetsstraffet skall verkställas skulle det ankomma på fängelsemyndigheterna att bestämma var straffet skulle utstås. Om det under verkställighetens förlopp visar sig att den, som av domstol förordnats till öppen anstalt, inte lämpar sig för förhållandena där, skulle fängelsemyndigheterna vara berättigade att utan förnyad domstolsbehandling överföra den dömde till en slutna anstalt. Även om domstolen förordnat den dömde till slutna anstalt skulle fängelsemyndigheterna under vissa förutsättningar ha möjlighet att överföra den dömde till öppen anstalt. Den öppna anstalt som då skulle komma i fråga skulle inte vara en arbetskoloni utan en anstalt, som motsvarar de nuvarande fångkolonierna.

Övergången till ett system med ett enhetligt frihetsstraff skulle enligt kommitténs uppfattning inte kräva en genomgång av alla straffstadganden utan problemet skulle tekniskt kunna lösas genom en generalklausul.

Öppna anstalter

Kommittén konstaterar, att våra nuvarande öppna anstalter — fång- och arbetskolonier — har gett så positiva erfarenheter att systemet i huvudsak borde bevaras i den form det nu har. Kolonierna borde

därför i lagstiftningsväg göras permanenta. Samtidigt borde tillräckliga anslag beviljas för ambuleraende fångarbetsplatser.

Enligt gällande verkställighetsregler kan ett fängelsestraff på högst 2 år verkställas i arbetskoloni. Kommittén föreslår att maximitiden skall fastställas till 1 år. Kommittén motiverar denna sänkning av maximitiden med att straff för många sådana brott som nu är belagda med tukthus och som därför inte kunnat verkställas i arbetskoloni, enligt det föreslagna nya systemet även skulle kunna utstås i arbetskoloni. Såsom huvudregel skulle fortfarande gälla, att endast den som i fångvårdshänseende är förstagångsintagen skulle kunna förordnas till arbetskoloni. Om vägende skäl föreligger borde domstolen likväl ha möjlighet att även förordna den som i fångvårdshänseende är recidivist till arbetskoloni.

Det nuvarande disciplinära systemet i arbetskolonierna har inneburit, att en intagen, som gjort sig skyldig till en disciplinär förseelse har förpassats till en slutna anstalt, varvid han förlorat hela den strafftid, som han tillbringat i arbetskoloni. Kommittén anser att det nuvarande systemet är alltför strängt och föreslår, att man för lindrigare förseelser skall införa ett disciplinärt bestraffningssystem inom anstalten. Vid grövre förseelser, som utvisar att det inte längre föreligger förutsättningar för vistelse i arbetskoloni, skall den intagne överföras till ett egentligt fängelse. Såsom huvudregel skulle då gälla, att han förlorar den strafftid, som redan utstått. Fångvårdsmyndigheterna skulle likväl ha möjlighet att på särskilda skäl förordna att den utståndna tiden får räknas till godo.

Fångkolonierna skulle såsom hittills vara öppna anstalter, till vilka interner i slutna anstalter kan överföras. Enligt det nuvarande systemet kan en fängelse- eller tukthusfånge, som inom det progressiva system som tillämpas nått högsta avdelningen eller klassen, överföras till en dylik koloni. Enligt kommitténs förslag skall frågan om överföring till fångkoloni tas upp till behandling när den som är intagen i slutna anstalt har utstått $\frac{1}{4}$ av straffet — för recidivister då en $\frac{1}{2}$ är utstånden — dock tidigast då fången utstått minst två månaders straff. Såsom ytterligare krav borde uppställas, att överföringen kan ske tidigast då det återstår högst en viss tid till tidpunkten för den första möjliga frigivningen. Denna tid skulle förslagvis vara högst 6 månader; för recidivister högst 4 månader.

Egentliga fängelser

Kommittén anser, att man i de slutna anstalterna borde frångå det nuvarande schablonmässiga progressiva systemet och i stället bestämma fångarnas rättigheter och skyldigheter så att behandlingen skulle kunna bli så individuell som möjligt. Alla som dömts till långvarigt straff — minst $1\frac{1}{2}$ eller 2 år — samt alla som vid brottets begående ansetts vara i avsaknad av förståndets fulla bruk borde att börja med intas i en särskilt inrättad mottagningsanstalt, som skulle vara försedd

med högtkvalificerad personal inom fångvård, psykiatri och psykologi. Under vistelsen i mottagningsanstalten skulle ett särskilt behandlingsprogram uppgöras för varje intagen. På grund av detta program skulle det bestämmas i vilken slutna anstalt den intagna skall placeras. De slutna anstalterna borde fördelas enligt de olika fångtyperna så att klientelet i varje anstalt blir så homogent som möjligt. Om det under verkställigheten visar sig att det uppgjorda behandlingsprogrammet inte kan förverkligas, kan verkställighetsanstalten föreslå justeringar.

Fångarnas sysselsättning och ersättningen därför

Kommittén konstaterar, att verksamheten vid anstalterna borde industrialiseras och även i övrigt utvecklas så att de intagna kan ges nyttigt och produktivt arbete. Ifall man inom anstalterna inte kan skapa en självständig industriell verksamhet borde man sträva till att åstadkomma avtal med näringslivet om framställning av sådana produkter, som lämpar sig att utföras inom anstalterna.

Vid arbetskolonierna erhåller de intagna enligt gällande stadganden en lön som motsvarar gängse lönenivå. Av lönen avdras förutom skatt $\frac{1}{4}$ för att ersätta statens kostnader för upprätthållande av kolonin. Ifall den intagna har anhöriga att försörja överförs högst $\frac{1}{2}$ av lönen till dem. Om den intagna inte har försörjningsplikt innehålls 20 % av lönen och erläggs till honom vid frigivningen. De intagna använder egna kläder och bekostar även sig mat. Bostad, arbetsredskap och annan nödvändig vård bekostas av kolonin. I fångkolonierna är systemet för närvarande liknande men avdraget till staten är 30 % och internen gottskrivs endast sin lön. Eventuell återstod sedan avdragen gjorts gottskrivs honom som spar- och flitpenning. Kommittén har inte funnit skäl att ändra på avlöningssystemet inom de öppna anstalterna. För de egentliga fångens del anser kommittén, att det ännu inte föreligger skäl att övergå till ett system med full lön. Som jämförelseobjekt vid bestämmande av den ersättning som skulle utgå för utfört arbete kunde man enligt kommitténs mening ta den genomsnittliga lönenivån i arbetskolonierna. Arbetet i de egentliga fångelserna borde klassificeras enligt svårighetsgrad i fyra kategorier: lätt kroppsarbete, tungt kroppsarbete, arbete som kräver yrkesutbildning och krävande yrkesarbete. För tungt kroppsarbete skulle ersättningen utgöra $\frac{1}{3}$ av nettodaglönen i arbetskoloni. Ersättningen för lätt kroppsarbete skulle vara något lägre och för de övriga två kategorierna i motsvarande grad högre. Ersättning skulle endast utbetalas för utfört arbete. De som av giltig anledning inte deltar i arbetet skulle erhålla brukspenning, som t. ex. kunde vara 50 % av det belopp som ges för arbete i första kategorin.

Undervisning och utbildning

Kommittén påpekar, att undervisnings- och utbildningsresurserna i hög grad bör utfökas. Deltagande i undervisningsverksamhet skulle

göras obligatoriskt och vid behov borde även arbetstid kunna användas för undervisning. Allt detta kräver att fängelserna får tillräckliga undervisningsutrymmen, kompetenta lärare och modernt undervisningsmaterial. Vid undervisningen borde de möjligheter, som brevinstituten ger utnyttjas och även stödas ekonomiskt.

Därutöver borde man i fängelserna rusta sig för att skapa en organiserad fritidsverksamhet. För detta ändamål borde antalet tjänstemän utökas, biblioteken upprustas och tillgången till böcker, tidningar och tidskrifter samt radio och tv inte i onödan kringskäras.

Kommittén går även in på det nuvarande gudstjänsttvånget och finner att man inte ens i fängelserna kan göra deltagandet i religiösa sammankomster obligatoriskt. Därför borde man i detta avseende nöja sig med att fångar som önskar det i mån av möjlighet ges tillfälle till religionsutövning.

Internernas kontakt med omvärlden

Kommittén har behandlat frågorna om interneras brevkontakter, besök och permissioner. För brevväxlingen borde andra begränsningar inte uppställas än att den inte får bli oskäligt omfattande. De nuvarande stränga bestämmelserna om att brev till eller från fånge skall granskas borde ersättas med smidigare bestämmelser som ger möjlighet men inte skyldighet att granska breven och stoppa dem om de på grund av sitt innehåll inte kan frambefordras. Rätten till brevväxling skulle likväl bero av fängelsedirektörens prövning.

Även besöksrätten skulle göras beroende av fängelsedirektörens prövning. Tidpunkten och längden borde bestämmas så att besök får ske så ofta som det befinns vara nödvändigt och ändamålsenligt. Kommittén diskuterar möjligheterna att ordna besök utan övervakning och anser att fängelsedirektören bör få möjlighet att bestämma härom, i de fall då det är uppenbart att missbruk inte kommer att ske.

I fråga om permissioner, som för närvarande endast kan komma i fråga för att träffa svårt sjuk anhörig eller för att närvara vid anhörigs begravning, är kommittén beredd att utöka möjligheterna. Permission skulle komma ifråga om det föreligger särskilt och viktigt skäl. För att tillstånd till permission skulle få ges skulle det krävas, att fångan uppfört sig väl och arbetat flitigt, att fara för missbruk inte föreligger och att den angelägenhet för vilken permission beviljas inte kan skötas på annat sätt.

Villkorlig frigivning

De nuvarande bestämmelserna om villkorlig frihet föreslås i betänkandet ändrade så att den nuvarande obligatoriska villkorliga frigivningen, som skall ske efter 5/6 av strafftiden i framtiden slopas. Likaså borde vi hos oss såsom i de andra nordiska länderna övergå till ett sådant system att prøvotiden för den villkorligt frigivna be-

stäms från fall till fall. Prövotiden skulle omfatta minst 1 och högst 3 år. Om den återstående strafftiden överstiger 3 år skulle prövotiden vara högst 5 år. Den som varit försatt i villkorlig frihet borde anses ha utstått sitt straff den dag han frigavs från anstalt, såvida han inte gått förlustig sin villkorliga frihet. Endast den del av straffet som verkställts i anstalt skulle då anses vara utståndet, medan återstoden borde anses vara förfallet.

Kriminalvården i frihet

Eftervården har hittills i huvudsak skötts av Kriminalvårdsföreningen — en privat organisation som erhållit statsunderstöd för sin verksamhet. Kommittén föreslår, att övervakningsverksamheten överförs till statliga organ och att Kriminalvårdsföreningen i framtiden skall tjäna som utbildningsorganisation för och föreningslänk mellan övervakarna. Dessutom finner kommittén det vara av största vikt att föreningen även i fortsättningen upprätthåller arbetsläger för frigivna fångar. För att föreningens verksamhetsmöjligheter skall vara tryggade borde den i lagstiftningsväg garanteras ett tillräckligt stort ekonomiskt stöd från statens sida.

Ledningen av övervakningsverksamheten skulle ankomma på en övervakningsbyrå, som borde inrättas vid justitieministeriets fångvårdsavdelning. Förutom ledningen av övervakningen skulle byråns uppgifter även omfatta handläggningen av viktigare frågor i anslutning till enskilda övervakningsfall.

För distriktsförvaltningen borde ett tillräckligt antal kriminalvårdsinspektörsdistrikt grundas. Varje distrikt skulle ha en heltidsanställd inspektör och annan nödig personal. Distriktsinspektören skulle bl. a. ha till uppgift att utse övervakare, att för varje enskilt fall ge den övervakade förhållningsregler och att följa med övervakningsfallen. Socialnämnd och polis skulle biträda kriminalvårdsinspektören i hans arbete. Kommittén utgår ifrån att övervakarna skulle rekryteras bland socialnämndens medlemmar och tjänstemän samt bland lämpliga polismän. Dessutom borde även lämpliga enskilda personer anlitas för övervakningsuppdrag. Övervakarna borde få ett skäligt arvode för sitt uppdrag.

Övervakningen av villkorligt frigiven

Kommittén betonar, att övervakarnas aktiva roll som stödjare och hjälpare borde understrykas kraftigt. Det svävande villkoret, att villkorligt frigiven bör „föra ett stilla och otadligt leverne samt undvika sällskap med personer, som för ett vanartigt leverne“ borde slopas. I stället borde man vid fastställande av förhållningsreglerna för den frigivna för ettvarft fall ta i betraktande sådana omständigheter, som innebär speciella risker. I distriktsinspektörens för kriminalvården beslut om förhållningsregler för en villkorligt frigiven borde ändring

få sökas hos fångvårdsavdelningen. Under prövotiden skulle förhållningsreglerna både kunna skärpas och lindras. Lagstiftningen borde dessutom kompletteras med möjligheter för distriktsinspektören att meddela den övervakade skriftlig eller muntlig varning, då den övervakade överträtt förhållningsreglerna.

Övervakningen av villkorligt dömd

Kommittén anser, att lagstiftningen om villkorlig dom borde kompletteras med stadganden, som gör det möjligt att även ställa en vuxen villkorligt dömd under övervakning, om det föreligger särskilda skäl härför. Beslut om övervakning skulle fattas av domstol och övervakningen skulle handhas av samma organ, som sköter övervakningen av villkorligt frigivna. Domstolen skulle ges möjlighet att förordna om personundersökning. Redan i domen skulle övervakare kunna utses och domstolen skulle även ha möjlighet att förordna att övervakningstiden skulle vara kortare än prövotiden.

För att göra övervakningen effektivare, borde det i lagstiftningen finnas möjligheter för domstolen att förordna, att villkorligt dömd i särskilda fall skulle kunna placeras i anstaltsvård för kortare tid. Ett sådant förordnande skulle kunna komma ifråga, då det på grund av den dömdes personliga egenskaper eller missförhållanden i hans omgivning är befogat att låta honom undergå en grundligare undersökning och erhålla en effektivare kriminalvård än den vanliga övervakningen kan bjuda. Minimi- och maximitiden härför borde fastställas i lag. Kommittén nämner såsom sådana tider minst en och högst två månader.

Diskussionen kring kommitténs förslag

I den offentliga diskussionen kring betänkandet har det från många håll framhållits, att kommitténs förslag innehåller goda och nödvändiga detaljförbättringar men att betänkandet inte kan anses såsom något långsiktisprogram för kriminalvården. Kriminalistföreningen har i sitt utlåtande över betänkandet bl. a. framhållit, att de öppna anstalterna borde bli huvudformen för verkställighet av frihetsstraff. Föreningen framhöll samtidigt att det inte föreligger tillräckliga skäl att överföra beslutet om i vilken typ av anstalt ett frihessstraff skall utstås från fångvårdsmyndigheterna till domstolarna. I fråga om kriminalvården i frihet anser föreningen i sitt utlåtande, att det i brådsakande ordning borde tillsättas en ny kommitté att uppgöra ett totalprogram för denna del av kriminalvården. I det uppdrag som ges det nya utredningsorganet borde det klart framgå, att anstaltsvården skall vara subsidiär i förhållande till kriminalvården i frihet.

LAGSTIFTNING

En revidering av lagstiftningen rörande brotten mot liv och kropps-
lig integritet har varit aktuell i många år (se bl. a. Finska krönika

hefte 1/1964 och hefte 3/1966). Denna partiella reform av strafflagen är numera genomförd sedan en lag innehållande vissa strafflagsändringar antogs den 14 juli innevarande år (FF 491/69). Genom denna lag ändrades 21 kapitlet i strafflagen *helt och hållet* och samtidigt upphävdes eller ändrades vissa andra lagrum i strafflagen.

Enligt den nya avfattningen av kap. 21 i SL benämnes uppsåtligt dödande dråp. Straffet för dråp är tukthus på viss tid, minst 8 år. Under synnerligen förmildrande omständigheter är minimistraffet 4 år. Livstidsstraff för dråp kan inte längre komma i fråga. Är dödande att anse såsom grovt benämnes det mord och straffet är då tukthus på livstid. Såsom kvalificeringsgrunder nämner lagen att dödadet skett efter moget övervägande, för tilfresställande av egen nytta, med ådagaläggande av särskild råhet eller grymhet, eller på sätt, som förorsakar allmän fara. Såsom mord betraktas också dödande av tjänsteman, medan denne upprätthåller ordning eller säkerhet, eller för tjänsteätgårds skull. Såsom ytterligare kvalificeringsgrund krävs i alla dessa fall att dödadet med beaktandet av de omständigheter i sin helhet, vilka föranlett brottet och framgår av detsamma bör anses vara synnerligen grovt.

Dödande av annan på dennes egen allvarliga begäran är enligt den nya lagen även straffbart när brottet stannat vid försök. Maximistraffet för fullbordat brott har höjts från fyra till sex års tukthus.

De tidigare stadgandet om barnamord, som funnits i SL kap. 22 har i den nya lagstiftningen överförs till kap. 21. Barnamord har erhållit benämningen barnadråp och rekvisiten ingår inte längre kravet på att kvinnan skall ha blivit gravid „genom olovlig beblandelse“. De tidigare specialstadgandena i kap. 21 om vållande av fosters död har samtidigt slopats. I kap. 21 ingår efter lagändringen endast stadganden om fosterfördrivning. Kapitlets rubrik har även ändrats i enlighet härmed.

I fråga om misshandelsbrotten följs i det nya 21 kap. samma teknik som i fråga om dråp och mord. I 21:5 ingår stadgande om straff för uppsåtligt förorsakande av kroppsskada eller sjukdom och i 21:6 ingår de kvalificeringsgrunder som gör att misshandeln bör bedömas som grov. I sistnämnda lagrum nämns bl. a., att någon genom misshandeln uppsåtligt förorsakats svår kroppsskada, allvarlig sjukdom eller livsfara eller brottet förövats på sätt som ådagalägger särskild råhet eller grymhet. I 21:7 ingår åter stadganden om lindrig misshandel, vilken föreligger om någon uppsåtligt förorsakar annan smärta eller misshandlar annan och straff ej skall utgå enligt de två tidigare nämnda lagrummen.

I det nya 21 kapitlet ingår såsom hittills straff för vållande av död och av kroppsskada, som inte är ringa. Från SL kap. 25 har stadgandet om utsättandet överförs till det nya 21 kapitlet. Maximistraffet har höjts från nuvarande fyra års tukthus till tukthus i åtta år. Samtidigt har ett nytt stadgande om vållande av fara inagits i kapitlet.

I samband med ändringen har även straffstadgandet om försummande av räddningsåtgärd överförs från 44 till 21 kapitlet. Samtidigt har även stadgenena i 25 kap. om nödgande och olaga hot reviderats och maximistraffen skärpts.

I SL 21:6 har tidigare ingått ett vidlyftigt stadgande om ansvar vid s.k. objektivt överskott. Detta stadgande återfinns inte i den nya lagen. Det enda fall, där det objektiva överskottet beaktas är vid slagsmål. Den nya lagen innebär för de övriga fallen att straffet utmäts enligt konkurrensreglerna.

Ulla Lång.

NORSK KRONIKK

Straffeprosesslovkomitéens innstilling til ny straffeprosesslov

Et dusin årsverk ble avsluttet da Straffeprosesslovkomitéen, nedsatt 1. februar 1957 med professor dr. juris Johs. Andenæs som formann, avga sin innstilling i juni d. å.. I et omfangsrikt dokument (387 sider) fremsettes forslag til en helt ny straffeprosesslov til avløsning av den någjeldende lov av 1887. Komitéen har nedlagt et stort arbeid i en opprydding og modernisering av vår gamle lov, samtidig som det nye forslaget innebærer flere reformer av rekkevidde. Her skal skisseres de viktigste.

Avskaffelse av juryordningen?

Tradisjonelt har juryen spilt rollen som noe av en hjørnestein i det besungne norske folkestyret. Innførelse av jury var et av Venstres viktigste demokratiske krav under maktkampene i 80-årene, så viktig at straffeprosessloven av 1887 ble vedtatt som „juryloven“ og lenge fortsatte å hete slik.

I dag foreslår en nesten enstemmig straffeprosesslovkomité opphvelse av juryen, som har en mer sentral plass i norsk strafferettspleie enn i noe annet nordisk lands. Juryen er hos oss med i alle alvorligere straffesaker hvor lagmannsretten er første instans, og ved fornyet behandling i lagmannsrett. Likevel må man være klar over at dette bare er et lite antall av straffesakene, tilsammen et par hundre i året, mens herreds- og byretten har over 3 000 og forhørsretten langt flere. Men fordi juryen sitter i de store sakene som følges av offentligheten, og på bakgrunn av dens særlige plass i vår politiske historie, er spørsmålet om avskaffelse kanskje en større sak enn man skulle tro.

Straffeprosesslovkomitéens flertall foreslår *overgang til stor meddomsrett* med 3 juridiske dommere og 6 domsmenn ved hovedforhandling hvor lagmannsrett er første instans. Deres begrunnelse er at et slikt samarbeid mellom „leg“ og „lærd“ vil gi den beste garanti for en saklig og juridisk riktig avgjørelse. Selv om det er enighet om at

jurysystemet stort sett har virket bra, har vi erfaring for at det kan føre til „gale“ dommer, særlig p.g.a. misforståelser, eller juridisk uriktige frifinnelser. Flertallet peker på ulempene ved „det nakne „ja“ eller „nei““, som ikke kan angripes med rettsmidler fordi begrunnelse mangler. En slik anonym og ubegrunnet kjennelse står i strid med de krav vi ellers stiller til personlig ansvar og begrunnelser i den statlige og kommunale forvaltning. Videre peker flertallet på hvordan kompetansedelingen mellom lagretten og de juridiske dommerne fører til omstendelige og tidkrevende forhandlinger og vanskelige prosessuelle spørsmål. Mindretallet, som består av høyesterettsadvokat Ragnar Christophersen, vil beholde jurysystemet — men bare i første instans — fordi han mener overgang til meddomsrett her vil svekke tiltaltes stilling.

Christophersen har fått følge av flere av våre mest kjente forsvarere i straffesaker i den debatt som nå har begynt om innstillingen. Men det annet syn har også kommet fram i pressen, særlig i forbindelse med to nylige juryfrifinnelser i saker om uaktsomt drap i forbindelse med uforsvarlig kjøring med stor fart og høy promille. (I Norge er det som tidligere skrevet meget sjelden med domfellelser for uaktsomt drap og bildrap, se NTfK 1968 s. 147, noe som sikkert bl. a. skyldes juryordningen.)

Straffeprosesslovkomitéen har også et *subsidiært forslag* basert på opprettholdelse av juryen. For å bøte på noen av ulempene ved den någjeldende kompetansefordelingen foreslår komitéen her — i likhet med det danske system — at fire medlemmer av lagretten skal delta i straffeutmålingen sammen med de juridiske dommere.

Ankeordningen.

Vår straffeprosess har et rettsmiddelsystem som er nokså forskjellig fra det vi har i sivilprosessen — et system som er særegent for Norge og som har sin begrunnelse i spesielle historiske forhold. Komitéens flertall foreslår her en tilpasning til sivilprosessen og andre lands rettssystemer, mens et mindretall på to medlemmer vil holde på vår någjeldende ordning. I dag er det slik at anke over underrettsdom som gjelder saksbehandlingsfeil, rettsanvendelsen eller straffeutmålingen, går direkte til Høyesterett. Flertallsforslaget går ut på å oppheve ordningen med anke direkte til Høyesterett og gjøre *lagmannsretten til anke-domstol*. Begrunnelsen er bl. a. at dette vil gi en mer betryggende behandlingsmåte i ankeinstansen, idet det jo ikke er bevisumiddelbarhet i Høyesterett. Særlig er det viktig at reaksjonsspørsmålet kan gis en grundigere behandling enn i dag og at retten kan få se og høre tiltalte slik at de individualpreventive hensyn kan bli bedre belyst. Ordningen vil dessuten medføre at Høyesterett og Høyesteretts kjæremålsutvalg blir avlastet for en del saker uten prinsipiell interesse, samtidig som domstolen fortsatt vil ha kontakt med straffesakene ved å være anke-domstol i saker som er behandlet av lagmanns-

retten og i viktige saker som unntaksvis kommer direkte fra underretten. Mindretallet mener at flertallet overvurderer fordelene ved bevisumiddelbarhet i ankeinstansen og uttaler at vår någjeldende ordning er den som hurtigst og mest effektivt ivaretar rettsenheten. Nyordningen vil dessuten betegne en økt totalbelastning av rettsapparatet uten å gi særlig stor avlastning for Høyesterett.

Dersom lagmannsretten blir den vanlige ankeinstans, er det enighet om at den under ankeforhandlingen blir sammensatt som en stor meddomsrett med tre dommere og fire domsmenn — også under forutsetning av at jurysystemet skulle bli opprettholdt i lagmannsrett som første instans.

Større myndighet til politiet.

Oppbyggingen av et moderne kriminalpoliti har ført til at den utenrettslige etterforskningen har fått langt større betydning enn før, og etterforskningsvirksomheten reguleres derfor langt utførligere i utkastet enn i vår någjeldende lov. For å effektivisere etterforskningen gis politiet i komitéens innstilling en noe sterkere lovhjemlet stilling enn før. Dette er blitt møtt med noen skepsis og usikkerhet i den etterfølgende diskusjon, hvor det er blitt pekt på at komitéen bygger på en tillit til det norske politi som kan være berettiget i dag, men at man — når man skriver en lov — må være åpen for at situasjonen kan endre seg.

Komitéen foreslår at myndigheten til å beslutte pågripelse av mistenkte blir lagt til påtalemyndigheten uten at saken på forhånd skal forelegges for retten. Dessuten får polititjenestemann hjemmel til å foreta innbringelse til politistasjon i visse tilfelle, selv om ikke vilkårene for pågripelse er til stede. Den innbrakte kan i så fall ikke holdes tilbake mer enn fire timer. Endelig kan nevnes at det kan gjøres unntak fra regelen om at pårørende skal varsles etter arrestasjon, dersom hensynet til etterforskningen krever det. Videre foreslår komitéen adgang til legemsundersøkelse såvel av vitner som av siktede. Utkastet gir også med rettens tillatelse hjemmel til avlytting og kontroll av telefonsamtaler ved mistanke om spionasje, men også ved en del andre alvorligere lovovertrедelser. Flere av disse forslagene innevarsler imidlertid ikke noen ny praksis, men må heller sies å gi lovhjemmel for det som stort sett er praksis i dag.

Stereke stilling for siktede.

Hvor det er ønskelig av hensyn til tiltalte, foreslår komitéen adgang til oppdeling av saksbehandlingen utover den vi har i dag slik at man kan få skyldspørsmålet avgjort ved formell kjennelse før man går over til behandlingen av reaksjonsspørsmålet. På den måten unngås de uheldige virkninger det kan ha at bevisførselen om tiltaltes personlige forhold, som er nødvendig for straffeutmålingen, trekkes inn før

skyldspørsmålet er avgjort. Komitéen tenker særlig på avhøring av psykiatrisk sakkyndige, fremleggelse av personundersøkelse og dokumentasjon av tidligere straffedommer. Komitéens forslag om oppdeling er vidtgående, idet man i visse tilfelle tar sikte på en oppdeling av straffeprosessen i to etapper som går *lenger enn deling innenfor ett og samme rettsmøte*. Oppdelingen tar sikte på en tidsmessig avstand mellom de to etapper for at man kan bruke mellomtiden til å foreta nødvendige undersøkelser av betydning for reaksjonsspørsmålet. Dermed kan skyldspørsmålet bli avgjort uten å forsinkes, samtidig som en tiltalt som nekter sin skyld kan spares for påkjenningen ved en psykiatrisk observasjon eller andre undersøkelser som skal foretas før valg av reaksjon og utmåling av straffen. Det norske forslaget går således på dette punkt lenger i tiltaltes favør enn de siste komitéutredninger i Danmark og Sverige, som har konkludert med at de praktiske og prosessuelle ulemperne ved en slik oppdeling er så store at det ikke kan anbefales å innføre en slik adgang. Komitéen foreslår videre *retten til forsvarer utvidet* slik at siktede skal ha forsvarer under hovedforhandlingen også i forseelsaker, hvor det kan bli tale om en relativt alvorlig reaksjon. Siktede gis dessuten større rett til å gjøre seg kjent med *etterforskningsdokumentene* på et tidlig stadium, reglene om *avhør av barn i sedlighetsaker* foreslås endret med sikte på øket garanti for ivaretagelse av forsvarers interesser og det gis utvidet rett til *erstatning for uberettiget forfølgning*.

Begrensninger i offentlighetsprinsippet.

Komitéen foreslår flere regler til beskyttelse av de impliserte under forhandlingene i straffesaker. Ved siden av å ville åpne en generell adgang for retten til å forby offentlig referat når hensynet til privatlivets fred krever det, foreslås det at retten kan beslutte lukkede dører også av hensyn til et vitne. Dessuten vil komitéen forby fotografering, filmopptak og opptak for radio og fjernsyn, bare med en begrenset adgang for retten til å gjøre unntak fra forbudet.

Bevisumiddelbarhetsprinsippet mykes opp.

Komitéen vil gi større adgang til under hovedforhandlingen å lese opp forklaringer som tidligere er avgitt til rett eller politi og herunder også benytte lydbandopptak.

Avskaffelse av vitneeden.

Vitneeden foresås erstattet med forsikring.

Utover dette kunne man ta opp flere andre reformer som foreslås, men en orientering som denne må nødvendigvis bli ufullstendig — antakelig er den også blitt preget av en viss subjektivitet i utvalget. I november vil professor dr. juris. Anders Bratholm innlede i Kriminalistforeningen om innstillingen.

Barnevern

Barnevernet er i Norge for tiden gjenstand for mer enn alminnelig utredningsvirksomhet. En komité har avgitt innstilling, en annen er i arbeid, og en tredje er bebudet oppnevnt av sosialministeren. Den første gjelder innholdet av barnevernets behandlingstilbud, den andre („Kristiansenutvalget“) barnevernets organisasjonsform, den tredje ligger i horisonten som en mulig omstøpning av hele systemet på eventuell basis av konklusjonene i de to foregående innstillingene (se norsk kronikk 1968 s. 144). I tillegg til dette har Blom-utvalgets innstilling om overprøving av tvangsinngrep etter helselovgivningen blitt etterfulgt av lovbestemmelser som har betydning for barnevernet (se nedenfor).

Den innstilling som alt har kommet, ble avgitt 4.9.1968 av verneskoleutvalget som ble nedsatt i desember 1967 med overlege Per Nyhus som formann og med mandat å gjennomgå og vurdere det någjeldende opplegg for våre to verneskoler, samt vurdere institusjonenes fremtid. I tillegg har utvalget levert en større betenkning av generell karakter om arbeid med asosiale og kriminelle barn og unge. Gjennomgående må man si at det rettes temmelig skarp kritikk mot det som har vært og det pekes såvisst i retning av endring for det som skal komme.

Etterat vi fikk spesialskoleloven i 1951 og barnevernsloven i 1953, ble de gamle skolehjemmene gruppert i to. De fleste av dem ble spesialskoler for barn og unge med tilpasningsvansker, regulert i spesialskoleloven og administrert av Kirke- og undervisningsdepartementet. Men et par ble under navn av verneskoler skilt ut og overført til Sosialdepartementet. Meningen var at verneskolene skulle ta imot den vanskeligere delen av barnevernsbarna — de som trenger mer psykologisk-psykiatrisk hjelp enn de kan få i statens spesialskoler. For å komplisere bildet ytterligere må nevnes at vi har en tredje type institusjoner for atferdsvanskelige barn og unge, nemlig behandlingshjemmene som ligger under Helsedirektoratets administrasjon. Og det er nettopp dette kompliserte bildet med flere administrasjonsgrener som verneskoleutvalget griper fatt i. Utvalget peker på at utvelgelsen til de ulike institusjonene — tross hensiktene — skjer mer eller mindre tilfeldig, idet den ikke er basert på en systematisk vurdering av arten og intensiteten av kriminell atferd, sosial bakgrunn, pedagogisk behov, personlighetstype eller psykiatrisk-pedagogisk diagnose. Det er heller ikke noen organisert arbeidsdeling mellom de ulike institusjonene. Utvalget konkluderer med at den administrative tredelingen av institusjonene er uheldig og gal. Årsaksforholdet ved vedvarende asosialitet er så komplisert at arbeidet med resosialiseringen ikke lar seg dele opp i en psykiatrisk-psykologisk, en pedagogisk og en sosial del hver med sin administrasjon og faglige ekspertise. Det skaper uklare ansvarsforhold og tilfældigheter i behandlingen, og det gir en lite rasjonell anvendelse av de allerede på forhånd knappe ressurser vi har på dette felt. Utvalgets forslag går derfor ut på en konsentrasjon

av behandlingsressursene, hvor nøkkelordene til organisering av det fremtidige barnevern er enhet og koordinering av arbeidet på det lokale og regionale plan. Utvalget vil legge det forebyggende arbeid til kommunene — som nå — med lovregulert samarbeid mellom barnevernsnemnd, helsestasjon for mor og barn og skole. På dette plan foreslår utvalget et såkalt „risikoregister“ med en løpende og fullstendig registrering av psykisk avvik, forstyrrelser og tilpasningssvikt i hele barnebefolkningen, senest i løpet av første skoleår. Behandlingstilbudene vil utvalget legge til fylkes- og regionalplanet og de foreslår å bygge videre på og legge hele administrasjonen av feltet til det nåværende psykiske helsevern. En slik konsentrasjon av behandlingsressursene vil ved siden av å være mer effektiv, muliggjøre „teamarbeidet“, som er så nødvendig på dette felt. Utvalget vil således bort fra systemet med landsomfattende statsinstitusjoner for vanskelige barn og unge, slik det i stor utstrekning er i dag og i denne forbindelse blir det understreket hvor viktig det er at behandlingsarbeidet skjer i nær kontakt med det hjemlige miljø.

Hva angår verneskolene, er utvalget ikke nådig. Ved at de ble overført til Sosialdepartementet og tatt ut av spesialskoleloven falt de mellom to stoler, både administrativt og faglig. De mistet kontakten med skole- og undervisningssystemet uten at noe ble satt i steden, og de fikk heller ikke etablert den nødvendige kontakt på det medisinske-psykiatriske felt. Dessuten er institusjonens status uklar, idet de ikke blir regulert av verken spesialskoleloven, barnevernsloven eller lov om psykisk helsevern. Heller ikke er det av Sosialdepartementet blitt utarbeidet noen plan eller retningslinjer for skolene. Dette har bidratt til å skape uklarhet og usikkerhet om skolenes formål og drift, noe som sammen med det vanskelige klientel har skapt indre spenning på institusjonene og ytre uro rundt dem. Vi har således ikke lenger noen verneskole for piker etterat Bjerketun offentlige skole ble nedlagt som verneskole etter megen offentlig oppmerksomhet og diskusjon. Og verneskoleutvalgets flertall konkluderer nå med *en snarest mulig nedleggelse også av Foldin offentlige skole for gutter*. Skolen ble opprettet i forbindelse med vår første barnevernslov, verge-rådsloven, i år 1900 og har således en lang — og tildels urolig — historie bak seg som barnevernsinstitusjon. Den ligger nokså isolert på øya Bastøy, og utvalget mener at det ikke lenger er verken faglig eller økonomisk grunnlag til å drive skolen. Når det gjelder vår andre verneskole — Borre — foreslår utvalget at denne utvikles til et barne- og ungdomspsykiatrisk behandlingshjem, for senere å gå inn i den fremtidige regionale organisasjon.

Etterat innstillingen kom, har den vært diskutert på møte i Kriminalistforeningen. For øvrig har sosialministeren bebudet en stortingsmelding om saken i løpet av høsten, og det er foreslått en budsjettøkning på kr. 140 000 til Foldin verneskole for året 1970.

Lov om rettslig overprøving av administrative vedtak om frihetslap og andre tvangsinngrep

Lovbestemmelser som bygger på innstillingen fra „Blom-utvalget“ er nå vedtatt, og ved lov av 19. juni 1969 ble bestemmelsene føyet inn i *rettergangsloven av 13. august 1915* i et eget kapittel 33. Reglene er først og fremst beregnet på overprøving av tvangsvedtak etter helse-lovgivningen, og det må være hjemmel i den enkelte særlov for å reise slik sak for domstolene. Når den administrative klageadgang først er benyttet, kan den som tvangsinngrepet er rettet mot reise sak ved herreds- og byrett, dersom han har fylt 15 år og har evne til å forstå hva saken gjelder. Ellers kan sak reises av verge og ektefelle. Saksanlegget har ikke oppsettende virkning på tvangsinngrepet, men det er regler som skal fremskynde en rask saksbehandling. Saksøker har rett til advokat etter eget ønske, og hovedforhandling kan holdes i rettslokale, på sykehus eller i annen institusjon der saksøkeren befinner seg. Men retten kan også helt eller delvis unnlate å kalle saksøkeren inn dersom hans nærvær er utilrådelig p.g.a. hans helse-tilstand eller alder. Av samme grunn gjøres det visse innskrenkninger i saksøkerens rett til på egen hånd å gjøre seg kjent med saksdokumentene. (Forarbeidene til loven er behandlet i norsk kronikk 1964 s. 76, 1967 s. 316, 1968 s. 144.)

Sivilombudsmannens syn på fangeliv og åndsliv

I uttalelse av 30. august ga sivilombudsmannen KROM medhold i klagen over beslutningen som ble truffet av Botsfengslets direktør — og opprettholdt av Fengselsstyret — om å tilbakeholde brev fra redaktøren av „Fangeliv“ til to innsatte med forespørsel om å benytte artikler disse hadde skrevet i Botsfengslets husavis (se norsk kronikk 1969 s. 160). Ombudsmannen uttaler at de to artikkelforfatterne måtte ha krav på selv å få ta standpunkt til om de ville samtykke i offentliggjørelse og brevene burde derfor vært utlevert. Fengslet fikk så etterpå vurdere om det kunne gripes inn mot svarene og nektes bruk av artiklene på samme måte som fengslet etter reglementet i visse tilfelle kan nekte utsendelse av manuskripter. Fengselsmyndighetenes synspunkt om at det uten videre må følge av ABC-postens stilling som husavis i anstalten, at artikler som innsatte har skrevet bare kan offentliggjøres med fengslets samtykke, kan etter ombudsmannens mening heller ikke føre fram. Det ville bety et for vesentlig inngrep i artikkelforfatternes alminnelige rettigheter etter åndsverkloven.

Løsgjengerlovkomité

Proposisjonen om endringer i løsgjengerloven ble formelt utsatt p.g.a. tidsnød og ikke gitt en realitetsbehandling, slik man kunne få inntrykk av ved å lese forrige norske kronikk. Men saken er nå gått videre og blitt gjenstand for ny utredning. 1. august d.å. oppnevnte

Regjeringen en komité for å vurdere hel eller delvis opphevelse av straffebestemmelsene i drukkenskap- og løsgjengerloven, opphevelse av tvangsarbeidsordningen og spørsmålet om behandling av asosiale drikkfeldige og løsgjengere. Komitéens formann byrettsdommer, dr. juris. Finn Backer Midbøe uttalte til NTB at saken er så aktuell at den må løses hurtigst mulig. Det utstrakte mandat og en bred faglig sammensetning av komitéen gir uttrykk for et videre syn på problemene enn forrige gang saken skulle utredes og ble overlatt det nesten rent juridiske Straffelovrådet.

Transplantasjonslovkomité

15. august d. å. blev professor dr. juris. Johs. Andenæs formann for en komité som skal utrede spørsmålet om lovgivning for transplantasjoner. I motsetning til de øvrige nordiske land har vi i Norge ingen lovregler på området.

Personalia

I løpet av forholdsvis kort tid har flere høye embetsmenn i viktige stillinger for strafferettspleien gått av for aldersgrensen. I fjor var det skifte i riksadvokatembetet, da L. J. Dorenfeldt, f. 1909, overtok etter Andreas Aulie. Tidligere i år ble høyesterettsdommer Rolv E. Ryssdal, f. 1914, utnevnt til høyesterettsjustitiarius etter Terje Wold og fra nyttår vil konstituert statsadvokat Helge Røstad, f. 1923, overta ledelsen av Fengselsstyret etter ekspedisjonssjef Johannes Halvorsen.

Tove Stang Dahl.

SVENSK KRÖNIKA

I Sverige var narkotikamissbruk ett tämligen begränsat problem ända fram till slutet av 1950-talet. Sedan accelererade missbruket men till en början i långsam takt. Skärpta bestämmelser om receptförskrivning utfärdades 1962 och detta ledde först till minskad tillgång på narkotika. I stället blev smugglingen den huvudsakliga tillförselvägen och denna tillförsel ökade snabbt. Narkotikamissbruket ökade i oroväckande grad och blev alltmer uppmärksammat i samhället. Medicinalstyrelsen (nuvarande socialstyrelsen) tillsatte 1966 en särskild kommitté, narkomanvårdskommittén, för utredning och planering av narkomanvården i landet. Narkomanvårdskommittén har redovisat sina hittillsvarande resultat i två delbetänkanden, vilka tidigare omnämnts i denna tidskrift (se 1967 s. 326).

I syfte att på bred front angripa narkotikamissbruket antog regeringen vid årsskiftet ett 10-punktsprogram. Programmet innebär skärpt kamp mot narkotikabranschens profiterer, ökade förebyggande insatser, förstärkta vårdinsatser och samordning av samhällsinsatserna. För att planera och samordna samhällsinsatserna tillsattes samtidigt ett samarbetsorgan för bekämpande av narkotikamissbruket (SBN). Detta organ består av riksåklagaren, cheferna för kriminalvårdsstyrelsen, socialstyrelsen, generaltullstyrelsen, skolöverstyrelsen, universitetskanslerämbetet samt representanter för landstingsförbundet och kommunförbundet. Från vårens aktiviteter på olika områden kan redovisas följande.

Polisen och tullen har fått ökade resurser och intensifierat sin verksamhet. Polisen har koncentrerat sin spaningsverksamhet till narkotikabrottsligheten. Denna aktion fick till följd att langarnas aktivitet minskade och därmed tillgången på narkotika. Enligt uppgift från rikspolisstyrelsen sjönk antalet anmälda brottsbalksbrott under första halvåret 1969 med 6 procent. Minskningen avser väsentligen de „narkotikasmittade“ brotten (stöld, bedrägeri etc.). Övriga brott har fortsatt att öka i samma takt som tidigare.

För att stimulera till ökade vårdinsatser har socialstyrelsen under våren 1969 i alla kommuner och landsting genomfört en enkät om befintliga och planerade resurser för narkomanvård. Enkäten har följts upp med regionala konferenser.

För skolans del har under våren anordnats en särskild informationsdag med deltagande av skolans personal, elever och föräldrar.

Inom kriminalvården har vidtagits bl. a. skärpta åtgärder för att stoppa tillförseln av narkotika till anstalterna.

Som ett led i bekämpningen av den illegala narkotikahandeln har straffsatserna för grovt narkotikabrott och grov varusmuggling (se 1968 s. 264) höjts från fängelse i lägst sex månader och högst fyra år till fängelse i lägst ett och högst sex år. Samtidigt har också straffmaximum för varusmuggling, som ej är att anse som grov, höjts från

fängelse i högst ett år till fängelse i högst två år för de fall då smugglingen gällt narkotika. Dessa lagändringar har trätt i kraft den 1 april 1969. Genom en särskild lag har införts möjlighet till telefonavlyssning vid utredning om grovt narkotikabrott och grov varusmuggling av narkotika. Vid lagens tillkomst uttalades att denna spaningsmetod bör användas ytterligt restriktivt. Lagen är tidsbegränsad till den 30 juni 1970.

Erfarenheten har visat att en viss tveksamhet rått om möjligheten att bereda svåra narkotikamissbrukare vård mot deras vilja. Lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård (se 1967 s. 321) har därför förtydligats genom ett tillägg till den medicinska specialindikationen. Genom lagändringen klargörs att en narkotikamissbrukare kan hållas kvar för sluten psykiatrisk vård, även om han efter avgiftningen fått sjukdomsinsikt men fortfarande saknar insikt om sitt behov av vård. Lagändringen har trätt i kraft den 1 juli 1969.

SBN har tagit upp informationsfrågan som en av sina första arbetsuppgifter. En särskild arbetsgrupp under SBN har utarbetat en faktsamling „Fakta om narkotika och narkomani“. Skriften, som är på 70 sidor, är avsedd att användas som underlag för olika informationsaktiviteter. Den orienterar om vad som är känt om narkotikamissbruket och dess orsaker, om preparaten och dess verkningar, om rådande attityder m. m. Ett särskilt kapitel ägnas t. ex. åt cannabismisbruket. I skriften redogörs även för vården av narkotikamissbrukare, dess inriktning och organisation samt tillämplig lagstiftning. Faktaskriften blev klar för distribution i slutet av maj månad. Den har sedan spritts till myndigheter, vårdinstitutioner, lärare, ungdomsledare och andra informationsansvariga inom olika organisationer.

I februari i år kallade regeringen landets ungdomsorganisationer till konferens för att ta reda på deras uppfattning om kampen mot narkotikamissbruket. Organisationerna åtog sig att bidra till regeringens offensiv genom upplysningsarbete om narkotika bland ungdomen. Även det vuxna organisationssverige har engagerat sig för informationsverksamheten. Sammanlagt har drygt 2 milj. kronor i statsbidrag anvisats till sådan verksamhet.

I fortsättningen kommer SBN:s arbete främst att inriktas på frågan hur det lokala samarbetet i förebyggande syfte bäst skall bedrivas mellan olika myndigheter (polis, barnavård / socialvård, skola etc.).

Narkomanvårdskommittén kommer inom kort med sitt slutbetänkande, för vilket redogörelse kommer att lämnas i senare häfte.

Bot eller böter

Fylleristrafutredningen avlämnade vid årsskiftet ett betänkande med förslag till reformerad akutförd av berusade personer och avkriminalisering av fylleriet (SOU 1968:55 och 56). Det nuvarande systemet med omhändertagande och bestraffning av akut berusade personer anser utredningen representera ett förlegat synsätt. Målsätt-

ningen bör vara att ge omhändertagandet ett socialmedicinskt innehåll som sedan kan utnyttjas som underlag för fortsatt nykterhetsvård. Enligt betänkandet skall polisen även i fortsättningen omhänderta berusade personer. Grunden för omhändertagandet skall vara att någon anträffas så berusad att han är i behov av vård. Polisen skall föra den omhändertagne till särskild s.k. akutklinik i stället för som f.n. till polisarresten. Utredningen föreslår att sådana kliniker inrättas i landet och förläggs i anslutning till sjukhus. På kliniken får den omhändertagne hållas kvar i högst 24 timmar eller i speciella fall i högst 48 timmar. Vid intagningen skall göras preliminär läkarundersökning för att utröna om den berusades hälsotillstånd kräver omedelbara medicinska åtgärder. Därefter kläs den omhändertagne i sjukhuskläder och läggs i säng för att sova. Patienten står hela tiden under övervakning. Om det är erforderligt, sker senare en mera ingående medicinsk undersökning. Enligt förslaget skall alltid göras en summarisk social undersökning, som kan läggas till grund för fortsatt nykterhetsvård.

Utredningen, som finner att dess förslag inte ger utrymme för strafftänkande, föreslår att straffet för fylleri avskaffas. Avskaffandet av fylleristrafvet bör dock inte medföra att även fylleriets särskilda rättsverkningar faller bort. Det föreslås bl. a. att omhändertagandet skall kunna leda till ingripande från körkortmyndighetens sida, om detta anses påkallat från trafiksäkerhetssynpunkt.

Filmcensuren

Filmcensurutredningen, som arbetat sedan 1964, har i sommar avlämnat sitt slutbetänkande, „Filmen — censur och ansvar“ (SOU 1969: 14). Utredningen har sett det som sin huvuduppgift att skaffa sig kännedom om hur filmen påverkar publiken och vilka möjligheter som finns att genom censur eller på annat sätt motverka eventuell skadlig påverkan. I detta syfte har utredningen anlitat vetenskaplig expertis, främst en särskild filmforskningsgrupp. En sammanfattande rapport från filmforskningsgruppen har publicerats som utredningens första betänkande under titeln „Filmens inflytande på sin publik“ (SOU 1967: 31).

Sverige har f.n. statlig filmcensur enligt regler som tillkom 1911. Varje film som skall visas offentligt måste granskas av statens biografbyrå. Till byrån är knutet ett rådgivande organ, statens filmgranskningsråd. Byrån får inte godkänna film eller del av film, om den kan verka förråande eller skadligt upphetsande eller förleda till brott eller om den uppenbart strider mot allmän lag. Film får vidare inte godkännas, om den kan vålla barn psykisk skada. Två åldersgränser för barncensuren finns, 11 resp. 15 år.

Filmcensurutredningen föreslår att vuxencensuren avskaffas och ersätts med samhällskontroll i efterhand. Enligt förslag till filmlag är således varje förhandsgranskning av film för vuxna förbjuden. Utred-

ningen grundar sitt ställningstagande bl. a. på att det inte finns några vetenskapliga undersökningar som ger stöd för att vuxna normala människor löper större risk att ta skada av t. ex. våldsfilm än om de tar del av framställningar och yttringar av våld i andra sammanhang. De risker som kan finnas, kan enligt utredningen knappast motverkas genom den censur vi f.n. har.

Barncensuren vill utredningen däremot behålla. Det anses inte osannolikt att film i vissa sammanhang kan inverka skadligt på barn och skaderiskerna torde vara större än för vuxna. Utredningen menar också att det finns anledning att tro att ev. skadeverkningar i viss mån kan förebyggas genom censur. Det föreslås att de nuvarande åldersgränserna, 11 och 15 år, skall behållas. Film som sänds i TV samt journalfilmer och reklamfilmer skall vara befriade från barncensur.

I fråga om censurens organisation föreslås att en myndighet, filmnämnden, ersätter biografbyrån och filmgranskningsrådet. Nämndens beslut skall inte kunna överklagas.

Det straffrättsliga ansvaret för filmbrott följer i gällande rätt allmänna regler. Det är således i regel gärningsmannen som blir ansvarig. Motsvarande gäller skadeståndsansvaret. Utredningen föreslår — efter modell av tryckfrihetsförordningen och radioansvarighetslagen (se 1967 s. 322) — att både straffansvaret och skadeståndsansvaret i princip skall vara samlat hos vissa i lagen utpekade personer. För varje film skall finnas en ansvarig „filmutgivare“. Proceduren i filmansvarighetsmålen föreslås också bli reglerad på samma sätt som gäller för målen om tryckfrihetsbrott och yttrandefrihetsbrott i radio och TV.

Kriminalstatistik

Kriminalvården 1968 (Sveriges Officiella Statistik) med kriminalvårdsstyrelsens verksamhetsberättelse har utkommit under sommaren. Här redovisas som vanligt statistik rörande anstaltsvård och frivård.

Medelbeläggningen på fångvårdens anstalter uppgick under 1968 till 5.170 personer dvs. till i stort sett samma antal som 1967. Under 1968 intogs totalt 14.583 personer på fångvårdens anstalterna, däribland 1 livstidsfånge. Beträffande intagna som dömts till fängelse, 10.570 personer, kan nämnas att antalet kvinnor uppgick till 179, vilket innebär en ökning med 55 % sedan 1967. De till ungdomsfängelse dömda, som nyintogs 1968, uppgick till 314 dvs. 1 mindre än föregående år. Antalet utländska medborgare i fångvårdens anstalterna ökade under 1968 och uppgick till över 10 % av samtliga intagna under året. 1.672 utländska medborgare intogs i anstalt 1968, vilket är en ökning med 11 % sedan 1967.

Till skillnad från antalet intagna i fångvårdens anstalt som under senare år hållit sig tämligen konstant — omkring 5.000 — ökar frivårdsklientelet från år till år. Den 1 januari 1969 uppgick detta klientel till 22.413 personer. Om man jämför med motsvarande siffra från den 1

januari 1960, 13.547 personer, finner man att den procentuella ökningen är 65 %. Av frivårdsklientelet den 1 januari 1969 uppgick de till skyddstillsyn dömda till drygt 83 % och de från fängelse villkorligt frigivna till något över 11 %. Återstoden var till ungdomsfängelse och internering dömda, som hade överlämnats till vård utom anstalt.

Antalet övervakare uppgick den 1 september 1968 till 10.983. Varje övervakare hade i genomsnitt 2 klienter.

Enligt nordiska verkställighetslagen, som har sin motsvarighet i övriga nordiska länder, kan dom på frihetsstraff eller böter som meddelas i ett nordiskt land verkställas i annat nordiskt land. Även övervakning av den som åtnjuter kriminalvård i frihet kan flyttas på detta sätt. Under 1968 verkställdes i Sverige domar på frihetsstraff som meddelats i annat nordiskt land i 96 fall och sådana bötesdomar i 1.690 fall. 47 övervakningsfall överfördes hit från övriga Norden. Antalet svenska domar som överförts för verkställighet i annat nordiskt land är betydligt större än de antal domar som gått i motsatt riktning. För 269 personer som dömts till fängelse i Sverige har verkställigheten överflyttats till annat nordiskt land. I drygt 77 % av dessa fall flyttades verkställigheten till Finland. Svenska bötesdomar har verkställts i annat nordiskt land i 4.635 fall. För 1968 redovisas ej något fall av flyttning av övervakning från Sverige.

Karin Ringberg